

ALISHER NAVOIY IJODIDAGI G'AZALLARIDA ISHQ VA KOMIL INSON G'OYASI.

Ravshanova Mavjuda Alisherovna

Qashqadaryo Yuridik Texnikumi "Davlat tilida ish yuritish" fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *ushbu maqolada buyuk mutafakkir va shoir Alisher Navoiyning adabiy merosi, uning o'zbek mumtoz adabiyoti taraqqiyotidagi o'rni badiiy va falsafiy qarashlari keng yoritilgan. Navoiyijodining asosiy yo'nalishlari, xususan g'azalchilik, dostonchilik, nasriy asarlar hamda uning insonparvarlik, axloqiy -ma'rifiy g'oyalari tahlil qilinadi. Maqola Navoiy ijodining bugungi kun uchun ham dolzarbligini ko'rsatishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *Alisher Navoiy, mumtoz adabiyot, g'azal, doston, "Xazoyin ul-maoniy", insonparvarlik, ma'naviyat*

KIRISH

Alisher Navoiy o'zbek mutoz adabiyotining asoschisi, buyuk shoir mutafakkir davlat arbobi. U ijodi orqali nafaqat turkiy tilining adabiy imkoniyatlarini yuksak darajada namoyon etdi, balki butun turkiy xalqlar adabiy tafakkurining eng yuksak cho'qqilaridan birini yaratdi. Navoiy ijodi inson ma'naviy kamoloti, adolat ezgulik va ilm ma'rifat g'oyalari bilan sug'orilgani bilan alohida ahamiyatga ega.

Tahlil va natijalar

Navoiy turkiy tilda -eski o'zbek (chig'atoy) tilida yuksak badiiy asarlar yaratib, bu tilning adabiy imkoniyatlari cheksiz ekanini amalda isbotladi. Unga qadar for-tojik tili adabiyotda ustun mavqega ega bo'lgan bir paytda, Navoiy turkiy tilda ham yuksak san'at asarlari yaratish mumkinligini ko'rsatdi. Bu esa o'zbek adabiyotining mustaqil va boy adabiyot sifatida shakllanishiga asos bo'ldi.

Alisher Navoiy eng avvalo buyuk shoir sifatida tanilgan. Uning she'riy merosi to'rt devondan iborat bo'lib, ular "Xazoyin ul-maoniy" nomi bilan mashhur. Asarda kirish qismida unda shoir bu kitobning yaratilishi, unda she'rlarni joylashtirish tartibi, o'zining she'r tuzilishiga oid fikr va mulohazalari to'g'risida so'zlaydi.

Navoiy "Xazoyin ul-maoniy" devonining birinchi kitobi "G'aroyib us -sig'ar " deb ataladi. Uning ma'nosi "Bolalik g'aroyibotlari" bo'ladi. Unda Navoiyning o'spirinlik yillari yozgan she'rlari jamlangan. Bu kitobning boshlanish bo'lagida "Xazoyin ul- maoniy " kitobi uchun yozilgan so'z boshi bor. Unda Navoiyning yetti-sakkiz yoshdan to yigirma yoshgacha bo'lgan davrni umr fasllarining navbahori va hayot gulshaning g'uncha ochishi va gulzori deb ataydi. Shu tufayli bu devonga "G'aroyib us-sig'ar" – "Bolalik g'aroyibotlari " deb nom qo'ygan.

Yigirma o'ttiz beshgacha bo'lgan davr yigitlik yillaridir . Bu paytlarda yozilgan she'rlar "Navodir ush-shabob" (Yoshlik nodirliklari) devonida jamlangan.

O'ttiz qirq beshgacha bo'lgan vaqtlari fasllarning xazoni debdi. "Badoye ul-vaqsat" (O'rta yosh go'zalliklari) devonida yig'ilgan.

Qirq beshdan oltmish yoshgacha bo'lgan fursat odamning keksalik chog'ida to'g'ri keladi. U umr fasllarining qishi. Bu yillardagi she'rlar "Favoyid ul-kibar" ("Keksalik foydalari") deb nomlangan devonni tashkil etadi.

O'zining qanday ijodiy ish bilan mashhur bo'lgani to'g'risida Navoiy deydi:

Kun bor ediki, bir g'azalu ikki g'azal ,

Bal uch g'azalu to'rt g'azal ba'zi mahal

"G'aroyib us- sig'ar" devoni Navoiyning mashhur

Ashraquat min aksi shamsil ka'si anvarul hido

Yor aksin mayda ko'r deb jomdin chiqdi sado

Bayti matl'a bo'lgan g'azali bilan boshlanadi .

Ma'nosi: Kimning jomida (qalbida) ilohiy ma'rifat mayi

Bo'lsa unda yor (Alloh) jamoli aks etadi.

Bu g'azal faqat yoshlik devoni uchun emas, balki butun "Xazoyin ul-maoniy" uchun muqaddimadir.

Ana shu devonda yana Navoiyning yosh ekan paytida yozgan

Ul parivashkim, bo'libmen zoru sargardon anga

Ishqidin olam menga hayronu men hayron anga...

Deb boshlanadigan va

Qilmamish jonim fido jonong'a yetmas, der emish

Ey, Navoiy, ushbu so'z birla fido yuz jon anga

Deb tugallanadigan g'azali ham bor.

Bu g'azal Navoiyning do'sti, homiysi va ustoz darajasidagi qadroni Sayyid Hasanga g'oyat maqbul ekanini shoir keyinchalik aytib o'tgan.

Quyidagi g'azal yosh yigitning go'zal qizga bag'ishlab yozgan she'riy tavsifnomasi kabidir.Unda o'sma qo'yilgan qosh va o'smaning yashil rangi jonni oluvchi jallodning qilichiga qin singari tuyilmog'i aytilgan.

Vusma birla qoshin ul maxbashki rangin aylamish,

Ko'zi jallodi qilichig'a yashil qin aylamish.

U ishqni faqat dunyoviy tuyg'u sifatida emas, balki ilohiy kamolotga eltuvchi kuch sifatida talqin qiladi.

Xulosa

Alisher Navoiy ijodi- o'zbek adabiyotining bebaho xazinası, milliy ma'naviyatimizning mustahkam poydevoridir.

Uning asarlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan, balki yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Navoiy ijodini o'rganish – o'zlikni anglash, milliy qadriyatlarni chuqur his etish demakdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.Navoiy "Muhokamat ul -lug'atayn"-Toshkent: Fan,2009.
2. A.Navoiy "Xazoyin ul-maoniy" (to'rt devon).-Toshkent: Fan, 1987

-
3. A.Navoiy “Lison ut-tayr” Toshkent G’afur G’ulom nomidagi nashriyot, 2013
yil
4. Aziz Qayumov “Dilkusho takrorlar va ruhafzo ash’orlar Toshkent:2014
5. Komilov N. Tasavvuf va Alisher navoiy.-Toshkent: Yozuvchi 1996
6. Rasulov R.Alisher Navoiy va o’zbek adabiy tili -Toshkent: Ma’naviyat, 2008 yil
7. Valixo’jayev B. “O’zbek mumtoz adabiyoti tarixi”-Toshkent: Universitet, 2012 y